

uppfattat, med några mindre och mestadels obetydliga undantag. Det är också de på empirin byggda delarna av boken som är dess verkliga styrka. Här finns åtskilligt med relevant och intressant information om Västergötlands intellektuella historia. Det är därför både förvånande och beklagligt att se att utgåvan saknar indices över huvud taget. Användbarheten lär minska betänkligt därav, och tyvärr kan inte den sökbara versionen av avhandlingen i Diva-databasen väga upp bristen (Digitala Vetenskapliga Arkivet, www.diva-portal.org).

Vidare är man som läsare tacksam över Jacobssons avsikt att låta hans egen bild av källor och kontext styra berättelsen (s. 22), vilket även uttrycks i de metodiska övervägandena under rubrikerna »kommunikativ tilltro» och »kontextuell läsning». Några av de teoretiska reflektioner som har satts på pränt i inledningskapitlet är nämligen knappast outhärliga för den undersökning som följer. Dessutom är de inte särskilt övertygande.

Vi förbigår här frågan huruvida de intressen som de *monumentalistiska*, *inventariska* och *kritiska* kategorierna representerar verkligen bäst förstås ur ett identitetsperspektiv. I synnerhet måste läsaren ställa sig frågande till Jacobssons försök att beskriva den semantiska utvecklingen av ordet identitet. Den tankekonstruktion han givit den inte lite konstiga benämningen *identitetens metonymiska flykt* (kapitel 1.3.1) faller på omständigheten att någon metonymi inte har det minsta med saken att göra, varken enligt Vossius' definition i *Elementa rhetorica*, som Jacobsson hänvisar till, eller någon annan vedertagen sådan.

Ett frågetecken bör även sättas efter Jacobssons aversioner mot att betrakta identiteter som något som skapas i relation till »den andre». I det teoretiska inledningskapitlet (1.3.6) som berör frågan ges i tre punkter de viktigaste skälen till att detta begrepp, som är vanligt förekommande vid försök att förklara identiteters uppkomst, inte brukats i avhandlingen. Ett av dem gäller omständigheten att västgötarna var underordnade den nationella identiteten, som svenskar, och att »ett konstruerande av västgötaidentitet gentemot 'den andre' i smålänningens eller värmlänningens skepnad vore kontraproduktivt för konstruktionen av den överordnade, tyngre vägande identiteten, den nationella, den svenska» (s. 37). Dels verkar det som att Jacobsson i alltför stor utsträckning antar att kontrast måste innebära konflikt, dels går det inte att undvika misstanken att han i denna fråga tvingar på materialet sina kategorier och sina föreställningar om hur det *borde* förhålla sig, trots att han själv varnar för ett sådant förfarande bara på sidan innan.

På ett ställe i det undersökta materialet (i Falcks oration 1751) har Jacobsson sett att Västergötlands ljuvlighet ställs mot grannlandskapens dystra natur. »Skulle man på detta grunda påståendet att identiteter konstrueras i relation till andra skulle soppan bli tunn», skriver han då (s. 394). I sammanhanget skulle det dock vara intressant att veta hur han ser på det faktum, som han själv betonar (s. 147), att det är Västgöta nation som är den viktigaste institutionen i den identitetshistoria som berättas. Hur kommer det sig att västgötarna verkar bli extra mycket västgötar så fort de hamnat i exil i Uppsala eller någon annanstans? Torftigheten i Jacobssons empiriska belägg åt någode- ra hållet föranleder snarast misstanken, att identiteters eventuella konstruktion gentemot »den andre» måste undersökas på andra ställen än i skriftliga uttryck i disserterationer, orationer, etcetera.

Till bokens styrka hör alltså, som påpekats ovan, att dess undersökning genomförts enligt sunda metodiska överväganden. Inledningskapitlens teoretiska utsvävningar får därför inte särskilt stor inverkan i praktiken. Medan den teori som läggs fram i avhandlingen lär bli kortlivad, kommer själva resultatet av denna studie i Västergötlands identitetshistoria stå sig under mycket lång tid. Sin stora förmåga till god arkivforskning, i ett omfattande material med såväl svenska som latinska texter, har Jacobsson demonstrerat på ett övertygande sätt i sin doktorsavhandling.

Peter Sjökvist

Nina Javette Koefoed, *Besovede kvindfolk og ukærlige barnefædre: køn, ret og sædelighed i 1700-tallets Danmark* (Köpenhamn: Museum Tusulanums forlag, 2008). 390 s.

I det lutherska ortodoxa Norden var all utomäktenskaplig sexualitet strängt kriminaliserad. Det var först i början av 1800-talet som utomäktenskapliga samlag mellan ogifta personer avkriminaliserades i Danmark vid första och andra försöken. En viss kriminalisering kvarstod således fram till *Straffeloven* 1866 där upprepat utomäktenskapligt sexuellt umgänge och otrohet i äktenskapet fortfarande var kriminaliserat men placeras under enskilt åtal.

I denna innehållsrika studie undersöker den danska historikern Nina Javette Koefoed den utomäktenskapliga sexualiteten i Danmark under perioden 1683–1812. Det är laggivningen som ligger till grund för de

tidsmässiga ramarna där startåret 1683 utgörs av den Danske Lov och 1812 är året då den utomäktenskapliga sexualiteten till övervägande del avkriminaliserades. Föremålet för undersökningen är själva uppfattningen att utomäktenskaplig sexualitet är en straffbar handling. Koefoed undersöker regleringen av den utomäktenskapliga sexualiteten och den utomäktenskapliga sexualitetens konsekvenser. Hon söker svaret på varför detta område av livet, som vi i dag uppfattar som privat, reglerades och hur regleringen utvecklades under perioden. En central fråga gäller vilken samhällsideologi som nödvändiggjorde en sådan reglering. Hur argumenterade man för lagstiftningen och hur legitimerades den politiskt? I början av 1800-talet uppfattades föräktenskapliga sexuella relationer inte längre som straffbara. Något väsentligt hade sålunda skett i sättet att uppfatta sexualiteten utanför äktenskapet. Koefoed söker efter bakgrunden till denna avkriminalisering under den dryga hundraårsperioden. I boken undersöks även de utomäktenskapliga barnens och deras föräldrars samhällspositioner och funktioner över tid.

Sedan tidigare finns en rad undersökningar om utomäktenskaplig sexualitet i Norden. På svensk botten finns exempelvis undertecknads avhandling *Synd och skam* från 1997, etnologen Jonas Frykmans avhandling *Horan i bondesamhället* (1977) och Inger Lövkronas bok om barnamord på 1700-talet (1999). I den svenska forskningen märks också historikern Eva Bergenlövs omfattande avhandling om barnamordsbrottet på 1600- och 1700-talen (2004).

Koefoed uppsummerar det befintliga nordiska forskningsläget och går vidare och ställer nya frågor av mer övergripande strukturell karaktär. Teoretiskt arbetar hon med hypotesen att avkriminaliseringen hänger samman med en generell sekularisering av samhället. Vid tiden för Danske Lovs ikraftträdande 1683 var de världsliga och religiösa elementen i samhället nära sammanknutna och personifierade av den enväldige kungen, som var kyrkans överhuvud såväl som religionens försvarare. Under 1700-talet blev bandet lösare mellan konung och Gud, vilket medförde att lagstiftningen kunde inriktas på annat än att upprätthålla Guds lag. Undersökningens mål är att klargöra hur regleringen av sexualiteten, och dess utveckling uppstod i ett korsfält mellan staten, kyrkan och befolkningen. Befolkningen ses som en medspelare i den ideologiska utvecklingen.

Koefoed ser utvecklingen i Danmark som en nordisk modell och jämför med förhållandena särskilt i Sverige utifrån svensk forskning. Här framträder kon-

kreta skillnader men framför allt stora likheter. Bland skillnaderna märks särskilt att faderns ekonomiska ansvar för det utomäktenskapliga barnets underhåll är av betydligt äldre datum i Sverige än i Danmark. Och i Danmark reste den Danske Lov krav på att mannen skulle gifta sig med den kvinna han förfört, något som i Sverige endast gällde om mannen lovat kvinnan äktenskap, vilket hon i praktiken även behövde leda i bevis.

Koefoed når långt i sin undersökning, som leder fram till en rad intressanta resultat. Medan de utomäktenskapliga födelsetalen var höga i början av 1600-talet sjönk de efter en klarare koppling mellan utomäktenskaplig sexualitet och synd och sedan även kvinnan gjorts ansvarig för sexualbrottet år 1617. Statsmaktens projekt att fostra befolkningen till goda kristna var faktiskt relativt framgångsrik, menar hon. Den låga nivån på illegitimiteten stod sig fram till mitten av 1700-talet – liksom i Sverige, kan man tillägga – men därefter började den åter stiga. De sociala konsekvenserna av straffet blev ett politiskt tema under 1700-talets andra hälft. Detta skedde genom ett ökat antal ansökningar om nedsättning i straffet. Således kan de personliga ansökningarna från befolkningen ha synliggjort straffets sociala konsekvenser för makthavarna. Den ökande illegitimiteten kan även i sig tolkas som att den kristna uppfattningen mist sin auktoritet i befolkningen. Under 1700-talets senare del kom fokus att hamna mer på sexualitetens följder, på det utomäktenskapliga barnets försörjning, än på den brottsliga handling som barnet var en följd av. Det öakta barnets behov kunde på 1790-talet föras fram som ett politiskt argument mot vilket straffandet av barnets föräldrar blev av underordnad betydelse. Detta innebar ett klart brott mot tidigare synsätt och värderingar, där föräldrarnas synd tvärt om dolt barnets behov.

Nina Javette Koefoeds bok bygger på en genomgång av ett stort rättsligt praxismaterial i skilda instanser och över lång tid. Det är ett omfattande arbete som reser väsentliga frågor utifrån var den nordiska forskningen hittills stått. Sammantaget utgör arbetet ett kliv framåt, inte bara för dansk forskning utan även för nordiskt vidkommande, då länderna i många avseenden haft en likartad utveckling.

Marie Lindstedt Cronberg